

Förord

Omfattningen av sexualbrotten och brotten mot kvinnor är okänd. När denna brottslighet kommer på tal och debatteras används ofta formuleringen att mörkertalet är stort. Inte sällan pågår denna brottslighet dag ut och dag in utan att det görs en polisanmälan. I många fall har den utsatta kvinnan en personlig koppling till mannen och är beroende av honom eller är i hans ”grepp” på ett eller annat sätt. Det kan röra sig om ett känslomässigt eller ekonomiskt beroende, bandet som gemensamma barn innebär eller en psykisk kontroll som han har över henne. Inte sällan använder han även kvinnans djur för att skada och hota henne och hennes barn och genom att skada, plåga och hota de här familjedjuren utövar han sin makt och sin kontroll på ett ytterligare plan.

Märk att jag inte skriver om ”våld i nära relationer”, jag skriver om ”brott i nära relationer”, och det är för att markera att vi behöver arbeta kunskapsbaserat för att komma till rätta med detta allvarliga samhällsproblem. Alltför många debatterar endast ”Våld i nära relationer” och verkar med det också – felaktigt – tro att det krävs ”våld” mot kvinnan själv för att en handling ska vara straffbar. Så är det inte. Även andra typer av brottsligt agerande kan vara en del av detta, som att plåga, skada eller döda kvinnans djur.

Jag hoppas att jag med denna bok kan bringa klarhet i det grundläggande: vad som är kriminaliserat i dessa situationer. Det är min uppfattning att det endast är med rätt kunskaper som vi kan arbeta effektivt mot detta. Jag vet att många håller med mig i det.

Den här boken handlar inte bara om relationsbrottslighet utan även om brott där förövaren är okänd, som vid överfallsvåldtäkter. Bokens huvudfokus är ändå på brott, såväl sexualbrott som andra brott, som sker då förövaren och den utsatta har eller har haft en relation. Som framgår av bokens titel handlar den om brott mot kvinnor. Den statistik som finns över *anmälda* brott i nära relationer visar nämligen på att det främst är kvinnor som drabbas. Statistiken visar också att det främst är män som begår de här brotten mot kvinnor.

Boken handlar inte om det särskilda brottet hedersförtryck, som infördes den 1 juni 2022, och det har inte att göra med att brottet inte är viktigt eller att det inte drabbar kvinnor utan för att det inte fanns tidsmässigt utrymme att få med i denna första upplaga av boken.

Boken handlar inte heller *direkt* om brott mot barn men eftersom barn tyvärr ofta blir en del av brotten som sker i en relation, ägnar jag ändå ett särskilt kapitel åt de utsatta barnen. I det kapitlet går jag mycket kortfattat igenom det brott som sedan den 1 juli 2021 finns i Sverige: barnfridsbrottet och jag går även igenom innehållet i den särskilda straffskärpningsregel som finns när barn behövt bevittna brottslighet i vissa sammanhang. Viktigt att komma ihåg är att barnfridsbrottet kräver att det så kallade ”grundbrottet” – det som sker mot den vuxne – går att bevisa fullt ut, varför denna bok riktar sig lika mycket till dig som kommer i kontakt med brott där kvinnor är måltavlan som till dig som arbetar med barnfridsbrottet där barnet är målsägande.

Inom såväl svenska myndigheters uppdelning av brott som i den debatt som förs i samhället särskiljs grova brott från relationsbrott. Jag anser att det sänder fel signaler. Min uppfattning – som grundar sig på min erfarenhet från bland annat min tid som verksam kammaråklagare –

är nämligen att de senare brotten kan vara mycket grövre och värre att utsättas för än de brott som typiskt sett beskrivs som grova brott.

När politiker uttalar att vi måste skärpa straffen för mäns våld mot kvinnor tänker jag att det inte behövs. Vi har redan livstids fängelse för mord och det är i mordstatistiken som en del (och alldeles för många) av dessa kvinnor faktiskt hamnar. Som döda. Som målsäganden i ett mord- eller dråpåre. Med en man de lever eller har levt tillsammans med som bevisad gärningsperson. ”Strängare straff” och ”tuffare tag i domstolarna” har nästan blivit som mantran i de rättspolitiska debatterna om denna brottslighet. Till detta politiska utspel om att skapa nya lagar som inte behövs då mycket redan är straffbart.

Samtidigt pågår brottsligheten med full styrka.

Statistik från Åklagarmyndigheten för år 2021 berättar att det under det året kom in 33 960 brottsmisstankar avseende *brott i parrelation* till myndigheten och att endast 5 586 av dessa (16 %) ledde till att en gärningsperson lagfördes. För brottet *våldtäkt mot vuxna* kom det under samma år in 4 943 brottsmisstankar till Åklagarmyndigheten och endast 599 av dessa (12 %) ledde till att en gärningsperson lagfördes.

Det är dyster statistik och om vi då också kommer ihåg att mycket tyder på att mörkertalet för denna brottslighet är stort kan vi konstatera att den i nuläget pågår utan att det blir någon konsekvens för många av gärningspersonerna.

Det är min uppfattning att Sverige behöver ändra angreppssätt i arbetet mot denna brottslighet och detta samhällsproblem. Vi behöver arbeta bredare och mer kunskapsbaserat om vi ”på riktigt” ska kunna attackera det. Ledning och styrning måste visa att brotten prioriteras nationellt och – som sagt – ”på riktigt”. Därmed måste anmälda brott utredas och hanteras enhetligt och effektivt inom hela rättsväsendet så att de brott som går att leda i bevis kan bli föremål för åtal i nära anslutning till att de skett. Alla anmälda brott ska inte och kan inte leda till åtal och lagföringar; det måste givetvis finnas tillräckligt med bevisning som dessutom behöver vara säkrad på ett rättssäkert sätt. Alla ärenden måste dock, enligt mig, inledningsvis behandlas som om de har *potential* att gå hela vägen till en fällande dom. Om detta grundläggande arbete inte sker i varje utredning av de här brotten – vad spelar strängare straff och nya lagar för roll då?

Grundidén till att skriva den här boken fick jag år 2020 när jag undervisade parallellt i två olika kurser. Den ena inom Polismyndigheten för polisanställda om utredningsmetodik avseende sexualbrotten och brott i nära relationer och den andra tillsammans med Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet för vårdpersonal om brotten mot kvinnor. Jag sökte då efter en lättillgänglig och praktisk handbok som skulle innehålla både en straffrättslig och en processrättslig dimension. Den skulle alltså både kunna svara på vad som gäller för de olika brotten, inte minst sexualbrotten efter Sexualbrottsreformen 2018, och vilken metodik som krävs för att utreda dessa brott och hur samtliga aktörer i samhället kan samverka med de rättsvårdande myndigheterna för att leda brotten i bevis.

Jag hittade inte den läroboken då och därav fick jag, som sagt, tanken på att skriva den själv.

Den tanken växte sig sedan ännu starkare då jag under åren 2021 och 2022 även var i kontakt med såväl kvinnojourer, mansjourer som kommuner, vårdpersonal och personal på sjukhus samt anställda inom religiösa trossamfund och andra verksamheter i Sverige. Jag

insåg att det finns ett stort behov av fakta och kunskaper om straff- och processrätt. Det behovet framkommer också ständigt mycket tydligt i den rättspolitiska debatten där majoriteten av de politiker som uttalar sig i denna fråga inte ens verkar veta vad som redan är straffbart på detta område.

Resultatet har du här. En bok riktad dels till polisanställda och till jurister verksamma inom rättsväsendet som på ett eller annat sätt arbetar med att bekämpa dessa brott, dels till *alla andra*. Det är så många som möter detta samhällsproblem – inom vården, inom socialtjänsten, i djurvårdsverksamhet, i skolor, i förskolor, i religiösa trossamfund, i kommunalt arbete, inom idrottsrörelser, inom ramen för arbete vid kvinnojourer och mansjourer och inte minst i den vanliga vardagen. Du som vän. Du som granne. Du som klasskamrat. Du som kollega. Du som chef. Målgruppen för den här boken är med det sagt även samtliga ledningsgrupper i samtliga organisationer och företag i Sverige och specifikt riktar den sig till dig som arbetar med personalfrågor och personalhälsa.

Boken är givetvis även till dig som är utsatt, eller som tror att du kan vara det.

De här kvinnorna och barnen som boken handlar om finns, tyvärr, överallt. Jag vill därför att rätt kunskap också ska finnas överallt. Så att vi alla kan arbeta på rätt sätt och med rätt faktaunderlag för att kunna hjälpa – utan att stjälpa – de här utsatta kvinnorna och barnen.

I denna bok bidrar jag med mina kunskaper om de straff- och processrättsliga förutsättningarna i syfte att komma vidare i detta viktiga arbete.

Jag hoppas verkligen att den kommer att göra nytta!

Stockholm i augusti 2022

Marie Wallin